

ԳՐԱԽՕՍԱԿԱՆ



ՆԵՐԱԾԵԱԼ ԱՄԵՐԻԿԱՑԻՆԵՐ*

« Ներածեալ Ամերիկացիներ »ը արդիւնքն է այն ուսումնասիրութեան զոր Պր. Broughton Brandenburg ձեռնարկած և ըրած է Միացեալ Նահանգաց Գաղթականութեան խնդրոյն վրայ: Սոյն հատորը ընթերցողները պիտի հաստատեն անմիջապէս, որ իր քաջ կնոջ հետ միասին — որովհետեւ հեղինակը Տիւրին Պրանտէսպէրկի հետ կատարած է իր ձեռնարկը — ներկայ ուսումնասիրութիւնը ընելու համար, Broughton Brandenburg անանկ միջոց մը գործադրած է՝ որ քաջական ըլլալէ շատ հետո՝ ճշմարտապէս հերոսական է: Այս արարքը կը վաւերացուի այն բանով որ Յարգ. Հեղինակը Միացեալ Նահանգաց արդի էն կենսական, էն հրատապ հարցերէն միոյն՝ Գաղթականութեան խնդրոյն վրայ՝ նայած է և գրած է ո՛չ իրրեւ հանդիսատես մը, այլ իրրեւ Գաղթական մը եղածին պէս՝ որ Ամերիկա կու գայ: Հեղինակը և իր կինը իրենց այդ լուրջ երկը պատրաստելու համար՝ կը բնակին Նիւ-Եորքի իտալարնակ թաղերուն մէջ, ուր՝ հակառակ բնակչութեան իրենց դէմ ունեցած շատ բնական կասկածոտ վերաբերմունքին՝ բաւականաչափ կը տիրանան իտալերէն լեզուին, կը տեղեկանան ժողովրդին կեանքին ու բարքին վրայ, կը ծանօթանան հոն գտնուած ընկերական իտալերուն:

Պր. Broughton Brandenburgի ընտրած վերնագիրը, իրօք, վայրկեան մը

* Imported Americans, by Broughton Brandenburg, 303 Pages. Illustrated, with photographs of the author. Frederick A. Stokes Company, New-York.

ենթադրել կու տայ որ ընթերցողը « Ներածեալ Ամերիկացիներ »ու մէջ պիտի կարդայ զանազան ազգերու Միացեալ Նահանգներ եկող գաղթականներու մասին: Բայց Յարգելի հեղինակը, հաւաքական անուան մը տակ՝ իրեն մասնաւոր երկիր մը ընտրած է, իտալիան, ուր Տիւրին Պրանտէնպէրկի հետ կատարած են իրենց առաջարկած հետազոտութիւնները: Ու եթէ իտալիան եղած է՝ ներկայ գրքին մէջ՝ միակ ընտրելի՝ վայրը, պատճառը այն է որ այդ երկիրը երեք անգամ աւելի շատ գաղթականներ կը դրկէ՝ տարին՝ Միացեալ-Նահանգները՝ քան ուրիշ ո՛ր է երկիր: Անկէ զատ իտալիայէն է որ կու գայ՝ ահագին քանակութեամբ՝ գաղթականներու դասակարգ մը, որուն մուտքը յԱմերիկա՝ կ'առարկուի անդրդուելիօրէն:

Առաջին օրէն իսկ Պր. Brandenburg Նիւ-Եորքի Houston Street իրեն վարձած սենեակին մէջ կ'ապրի կեանք մը, Տիւրինը հետ, որ ո՛ր է է ժամանակ, ո՛ր է է պարագայի մէջ անտանելի է, և զոր ուսումնասիրելու սէրը սակայն կը թողու որ ունկնդիր ըլլան գիշեր ատեն՝ ժամը տասէն վերջը՝ « Մարդոց և կանանց ծայներու Բաբելոնի մը որ վարի յարկէն կու գայ »: « Ընտանեկան հանդէս մը կամ այդ կարգի բան մը ըլլար կարծես, կը շարունակէ հեղինակը, ու ծայնի պայթում մը սկսաւ առաջ գալ: Անանկ կու գար մեղի թէ երկու կամ աւելի մարդիկ իրարու բռնեք կը պողային առանց կոխի: Առաջ կամաց՝ բայց մեծ կորովով՝ ինքզինքնին արտայայտեցին. սակայն տասը կամ տասներհինգ վայրկեան վերջը, սկսան սոսկալի ծայնով պողալ: Խնդուրի և խօսուրդոտքի դադարէ մը վերջ աշխարհադողորդ կոխը սկսաւ: Այնքան կատաղօրէն կ'արտաբերուէին բաները՝ որ երկար տանն չէինք հասկնար թէ ինչ էին անոնք: Վերջապէս « Սէյ »ը և « Ոթթ »ն կրցանք հասկնալ. և որովհետեւ անկարելի էր քնննալ՝ այդ այնքան կենդանի ընկերական գործողութեան մէջ, որ վարը կար, ելայ տեղէս, լոյսը վառեցի ու իտալերէն գրքերնիս ձեռք ատինք:

վայրկեան մը գրեթե ուս վրայ նայել է և ըիշ մը մտիկ ընել է վերջ՝ տեսանք որ կը համրէին, կամ գոնէ ըստ բաղդի թիւեր կը պոռային իրարու: Անբացատրելի էր այն մեղի, բայց առաջին անգամն էր որ խոսակցանք թաղին կեանքին ներքինը կը տեսնայինք:

« Սակայն և այնպէս ի սրտէ շատ ուրախ էի որ աստիկա ինչ որ ալ ըլլար, ծննդեան տարեդարձ, կնուք կամ հարսանիքի տարեդարձ, շատ հազուադէպ առիթ մըն էր ապահովապէս »:

Կրնաք երեւակայել որ ինչ կը զգան անոնք, երբ յաջորդ գիշերը նոյն ժամուն կը սկսի նոյն արարողութիւնը աւելի եռանդուն կերպով, ու վերջապէս կը հասկնան որ նոյն յատենական Mora-ն է որ եւ կրկնուի ամէն գիշեր, — խաղ մը որ շատ ընդհանրացած է հարսանային խտալիոյ մէջ: Նիւ-Խորքի խոսակցանքն ինչ տիրող լեզուն խաւերէն մըն է որ պէտք է մօտապէս քսան գաւառաբարբառ գիտնալ կարենալ՝ հանդիպող մարդու մը խօսակցելու համար: « Հիւսիսային խոսակցելի հարաւէն եկող մարդու մը հետ, եթէ նոյն իսկ ուզէ խօսիլ »: Անկէ զատ մի և նոյն քաղաքի տարբեր մասերուն բնակչութեան կամ տարբեր չհասնգներու ժողովրդին միջեւ դառն ատելութիւն մը կայ: Այս փոխադարձ ատելութիւնը շատ զօրաւոր է մանաւանդ Քալապարիացիներու և Սիլիկիացիներու մէջ, Սա թէեւ իրողութիւն է ու յատկանշական՝ որ « Ստորին դասակարգի խոսակցիք այս երկրին մէջ դարձեալ մի և նոյն յարգանքն՝ ու պատիւը կու տան իրենց ցեղի այն մարդոց որ զիրքի մէջ ծնած են, առանց նկատի առնելու փոխուած ու հանրապետական այն պայմանները՝ որոնց ներքեւ կ'ապրին հիմա ազնունական ու գիւղացի »:

Ապահովապէս խիտ հետաքրքրական է սա իրականութիւնը, երբ Պր. Brandenburg կը հաստատէ թէ « խոսակցի մը որ խոնարհ ծագում ունեցած է և զարգացած այս երկրին մէջ, ու Նիւ-Խորքիներուն քով

առեւտրական և քաղաքական բարձր դիրքի մը հասած է, անվարանկոխորէն կը ծոխ անարթէք ստահակի մը առջեւ որ բաղդը ունեցած է հարուստ ծնելու »:

Միւս կողմէն սա ստոյգ է դժբաղդաւոր որ, ինչպէս առաջ կը տանի հեղինակը, « լաւագոյն դասակարգերէ Ամերիկա եկող խոսակցիներուն կէսը շատ աւելի չգալիք (Undesirable) են՝ քան ո՛ր և է ստոր դասակարգի գաղթականները »: Ի բաց առեալ, անշուշտ, այն դասակարգը որոնք սովորական ոճրագործներ են: Այս դասակարգն է ահա, որ կը թողու որ Ամերիկացիները այդ ցեղն ատեն: Ասոնք չեն ամերիկանաւոր, ու չեն ալ թողուր որ իրենց ժողովուրդը շուտով ձուլուի: Այնչափ առաջ կ'երթան որ իրենց տղաքը մասնաւոր դպրոցներ կը դրկեն որպէս զի Անգլիերէն չսորվին. ու կը պնդեն անոնց որ ներածեալ զգեստ հագնին: Ծնունդով, ցեղով և նպատակով խոսակցան հասարակութեանց առաջնորդներն են անոնք այս երկրին մէջ: Անդրական նախապաշարունակները այնքան շատ արմատ ձգած են խոսակցի գաւառական կնոջ մէջ, այդ ստահակներու ազդեցութեան շնորհիւ որ, գաղափար ունենալու համար լսեցէք թոսքանացի մօր իրեն աղջկան ըրած կշտամբանքը՝ Անգլիերէն չխօսելու համար, և զոր կը թարգմանէ Պր. Brandenburg. — « Ի տակերէնէն զատ ուրիշ բան չպիտի խօսիս, թէ ո՛չ՝ քեզի կը սպաննեմ. ինչ պիտի ըսէ մեծ-մայրդ երբ հայրենիք երթանք ու դուն այդ խոգի լեզուն »: Անգլիերէնը խօսիս »:

Մօրը սպառնալիքին փոխարէն աղջկան հպարտօրէն տուած պատասխանը իրքեւ Ամերիկացի՝ միտիթարական է: Գովելի է մանաւանդ հօր ըրած միջամտութիւնը. — « Լսեցէք երկուքդ ալ. երանի թէ ես ալ կրնայի պզտիկներուն չափ Անգլիերէն խօսիլ »:

Mr. Broughton Brandenburg իր կնոջ հետ՝ խոսակցին Նիւ-Խորքի մէջ ճանչնալ է և հասկնալ է վերջը, North German Lloyd շոգենաւային ընկերութեան « Lahn » անուն շոգենաւով՝ իբրեւ գաղ-

թական ու չորրորդ կարգի ճամբորդ՝ կ'ան-
ցնին դէպ ի Միջերկրական։ Այս ճամբոր-
դութեան միջոցին ունեցած փորձառութիւն-
նին սակայն, շատ հաճելի է կարգալ, ա-
ռանց վայրկեան մը նման ճամբորդութեան
մը բաղձալու։ Հեղինակին սահուն գրչին
տակ, narrationի ձեւով գրուած « Նիւ-
էօրքէն Նաբոլի » գլուխը, 25—47 երես,
մէկ շունչով կարելի է կարդալ։ Ասոր կը
յաջորդեն այն վեց հատուածները որ « Նե-
րածալ Ամերիկացիներ » ու հեղինակը ի-
տալական զանազան իշահանգներու կեան-
քը կը պատմէ շատ մը տեսակէտով։ Շատ
հետաքրքրական է գիտնալ թէ իտալացին
ինչ գաղափար ունի Ամերիկայի վրայ,
թէ ինչ ճամբաներ ձեռք կ'առնէ նա, շոգե-
փառային ընկերութեանց ենթագործակալու-
թեանց հետ մէկտեղ եղած՝ խուսափելու,
անցնելու համար այն դժուարութիւններէն՝
զոր Նիւ-էօրքի գաղթականական գրասե-
նակը կը հանէ իրեն դռներէն ներս մտնող
գաղթականներուն դէմ առհասարակ, ի-
տալացիներուն դէմ մասնաւորապէս։ Խա-
լիոյ մէջ Ամերիկեան կեղծ քաղաքացիի
թղթերը խիստ շատ են։

Յարգ. Հեղինակին ծրագրին էական մէկ
մասը Ամերիկա գաղթող ընտանիքի մը հետ
ընկերանալը եղած է. և որոնց ամէն մէկ
ըսյլին հետեւած են սկիզբէն մինչեւ վեր-
ջը։ Ըսենք անմիջապէս որ այդ ընկերակ-
ցութիւնը սկսած է Նիւ-էօրքէն — իտալիա,
ու անկէ Միացեալ-Նահանգները, անոնց
վերջին կայարանը Պր. և Տիկին Bran-
denburg անանկ մը կը ծպտին իտալա-
կան գաղթականի մը երեւոյթին տակ՝ որ-
պէս զի կրնան իրեւ գաղթական—կարգի
պալացի ճամբորդներ անցնիլ, ու կը յա-
ջողին. վերատեսուչ պաշտօնեաները, շո-
գենաւային ընկերութեանց գործակալները
չեն կրնար զանազանել իսկական և ծրա-
տեալ իտալացիները։ Բայց անոնք այնչափ
առաջ կ'երթան որ նոյն իսկ կը փորձեն՝
իբր Սիկիլիացի գիւղացիներ՝ ծնողեան վը-
կայականներ կեղծել։ Առանց սակայն
Նաբոլիի Միացեալ Նահանգաց Հիւպատոս-
սարանը երթալու, անոնք չպիտի կրնային

այդ իրաւունքը ստանալ stecragenով ճամ-
բորդելու, և ուր իրենց ճանապարհակից
Սիկիլիացի գիւղացիներուն մէջ երեսն
կ'ենէ իրենց incognito-ն վերջապէս,
Ասոր հետ մէկտեղ իրենց գլխաւոր նպա-
տակին իրագործումը փայլուն ու կատա-
րեալ կ'ըլլայ։

Բայց նախ քան իտալիայէն վերջնա-
կանապէս մեկնելնիս, տեսէք ճշգրիտ հա-
մադրութիւն մը չի՞ արտացոլար իտալացի ե-
ւէջ գեղջուկին հիւրասիրութեան միջեւ —
հիւրասիրութիւն մը, որ անձիշդ գաղաղու-
թիւն մը ըրած չըլլալու համար, Ամերի-
կացիներուն գրեթէ անձանօթ է։

Դէպքը Gualtieri-Sicaminot — Սի-
կիլիոյ մէջ, լեւան վրայ գիւղ մը — մէջ
կը պատահի, երբ մեր ճամբորդները Պր. և
Տիկին Brandenburg, Antonio Squa-
dritoի հետ — Antonio իրենց ճամբու-
րնկերը եղած էր Նիւ-էօրքէն — կը կար-
դան վերջապէս Bottega di Nicola Squa-
drito վերտառութիւնը պզտիկ քարաշէն
տան մը պզտիկ ու նեղ դրանը վրայ։

Ներքը, կը նկարագրէ հեղինակը, « Էր-
կու տղաք պզտիկ սալի մը վրայ երկաթ
մը կը ծակէին, որով հասկցանք թէ An-
tonioի կրտսեր եղբոր դարբնոցն էր ա-
նիկա։ Երկու դուռ անդին ծեր բարեղէմ
դէմը մը երեցաւ վայրկեան մը դրան մը
մէջ, մեր թափօրը աղաղակ մը բարձրա-
ցուց, ու ինծի ըսին կարծես որ անիկա
Antonioին մայրն էր։ Մեզի մտուցին
մեծ, պաղ, առանց պատուհանի սենեակ
մը, ուր յատակը կարմիր կտաւով ծած-
կուած էր, պատերը մերկ ու ճերմակ, ու-
րոնց առջեւ կարգ կարգ ձեռակերտ ու
յարդյալատակ աթոռներ շարուած էին։
Ապահովապէս քառասուն հատ կար և լաւ
գաղափար մը կու տային ընտանիքին մե-
ծութեան վրայ. բայց վերջէն իմացանք որ
աթոռները հոն դրացիներուն համար պա-
տրաստուած էին, որոնք գիշերանց եկած
էին Անթոնիօի Ամերիկայի հրաշալիքնե-
րուն վրայ ըսելիքները լսելու և քսան յարկ
բարձրութեամբ շէնքերուն մասին ընելիք
տարօրինակ պատմութիւններուն վրայ խըն-

դաւու, Գիշերը անոնք գլուխներն պիտի թօ-
թուեն ու խնդան, որոնց Antonio պիտի
պատասխանէր. « Համբերեցէ՛ք մինչեւ Ա-
մերիկացի բարեկամներս գան ու անոնց
հարցուցէ՛ք » :

« Խեղճ Տիկին Squadrito-ն գրեթէ խե-
լայեղ եղած էր: Մեր յանկարծ հոն իջ-
նելը, ընտանիքի միւս բոլոր անդամներուն
քաղաքին արեւելեան կողմը այգեստան եր-
թալին, դրան մէջ գիրար հրմշտկող բազ-
մութիւնը անտանելի էր իրեն համար: Ան-
միջապէս վերի սենեակ մը ցոյց տուաւ
մեզի — այդ սենեակը Antonioի սենեակն
էր, յայտնի էր — ու բազմութիւնը դուրս
հանեց: »

« Տարւել երկվայրկեանն շիշ մը ազնիւ
հին Մարտալա բերաւ, երեսուն երկվայր-
կեան վերջը պնակ մը անուշ կարկանդակ,
յիսուն երկվայրկեանն կողով մը լեփեցուն
տեսակ տեսակ խաղողներ, թարմ թուզ,
տանձ, խնձոր, և այլն, ու շատ դժուարաւ
կրցանք համոզել զինք որ ալ չբերէ: Թե-
թեւտոն պզտիկ տղաքներ փութացած էին
Antonioն և ընտանիքի միւս անդամները
բերելու: Անոնց թիւը այնքան շատ է որ
մարդ անհատապէս ամէնքն ալ ճանչնալու
է՛ չշփոթելու համար » :

Խտալացի մօր պանդուխտին տուն վե-
րադարձը, իր հիւրերու առջև դռները այն-
քան լայն, ազնիւ ու գուրգուրանքով բա-
նալը տեսնելէ վերջ, տեսէք սա ամեն հայ
պանդուխտի սրտի մօտիկ ճամբորդ ճամ-
բելու արարողութիւնը, որ այնքան սրտա-
նըմլիկ է ինքնին:

Իրենց մեկնումի վաղորդայնին, « ժամը
տասնութէկին, կ'աւելցնէ Mr. Broughton
Brandenburg, ամէն բան կապուած էր,
և Անթօնիօ, փոխանորդաբար, դուրս հա-
նեց բոլոր զրացիները և իւրաքանչիւր ոք
անկողին դրեց: Երբ գիշերուան խոր լուռ-
թիւնը տիրեց տանը մէջ, խեղճ մօր հե-
ծածանքը կը լսուէր, որ պառկած՝ իր մար-
մնոյն և արեան մօտալուտ բաժանման վը-
րայ կը խորհէր: »

« Յոգնած ու մաշած գլուխները հագիւ
իրենց բարձերուն դպած կ'երեւէին՝ տան

և փողոցին վաղազարթոյց ձայները լսուելէ
առաջ: Սարսափը, սարսուռը և անհանգրս-
տութիւնը՝ որ քնատութեան հետեւանք են՝
ժամը մէկին կարծես տեղի տուին ամենուն
համար: Առջի գիշերուան աղմկալից վշտին՝
յաջորդեց լոխի ցաւ մը: Քիչ ժամանակէն
հագուեցանք, պատառ մը բան կերանք,
յետոյ մութ և նեղ փողոցներէն քունը աշ-
քերնուս վրայ, ծանրացած աչքերով միա-
ցանք հարիւրաւորներու բազմութեան մը
որ մեզի ճա'րելու եկած էին: Չարմանա-
լի է որ շատ քիչ ձայն հանեցին քալելու
ժամանակ՝ երբ հասարակաց հրապարակէն
դուրս ելանք, ու հին կամուրջին վրայն՝
մտանք լիբան պողոտան: »

« Մօրմէն և քոյրերէն բաժանումը Squa-
drito-ի տան դրան առջև տեղի ունեցաւ:
Չոր հեծկտաքներով կը ցնցուէր մայրը,
հատուկտոր օրհնէքներ կը մրմնջէր ու այն-
քան վշտահար՝ որ իր աղջկները լալէն
անկարող խօսելու, իր թեւերը քակեցին
Antonio-ի և Camela-ի վզէն, ու իրեն
անկողինը տարին զինք: »

« Գիւղին ծայրը էշերու խումբ մը պա-
տրաստ կեցած էր: Բազմութիւնը հոս կանգ
առաւ: Եթթանասուն և հինգ հոգի միայն
որոշուեցան՝ եօթը մղոն քալելու մինչեւ
կայարան ու ետ վերադառնալ: Քանի մը
ազգական կար հետեինին: Antonio-ի
հայրը կատարելապէս ընկճուած էր, այն-
պէս որ կարծես իր սիրական տղան և
միւսները գերեզման կը տանէր, փոխանակ
զանոնք երջանիկ երկիր մը ճամբելու » :

Ինչ որ « Ներածեալ Ամերիկացիներ »-ը
ամենէն շատ փնտռել կու տայ, ընկերա-
բանօրէն, զրքին ատաղձին այն մասն է որ
Շոգենաւային ընկերութեանց ու գաղթային
պաշտօնեաններու երրորդ կարգի ճամբորդ-
ներու հետ ունեցած վարմունքը կը պատ-
կերացնէ: Շոգենաւային ընկերութիւննե-
րուն serviceը, անհրաժեշտ և ամենակա-
րելուր բարեփոխումի մը պէտք է ենթա-
կուի: Այդ վերաբերմունքը զազանային
ըլլալէ շատ հեռի չէ, ու պէտք չկայ փա-
փուկ ու հանգիստ կեանք մը ապրած ըլ-
լալ՝ այդ խեղճ տարագիրներուն գաղթա-

կան փոխադրող շոգենաւերուն վրայ քաշած « շան կեանք » երեւակայելու, ըմբռնելու համար: Այնքան կոպիտ, այնքան տմարդիօրէն կը նայուի այդ կրկնակի դժբաղդ արարածներուն վրայ, որ մարդ որքան ալ խեղճ, որքան ալ աղքատ և անտանելի կեանք մը ապրած ըլլայ, չի կրնար եւրոպական ո՛ր և է նաւահանգիստէ դէպ ի Միացեալ Նահանգներն ըրած ութ-տասը օրուան ճամբորդութեան մէջ՝ առ նուազն քանի մը անգամ իր անցեալին փառք չտայ, պայմանաւ որ հոգին բերանը առած՝ կոտորածներու, վայրագութիւններու, խժոժութիւններու մէջէն չփախի: Ասիկա ստոյգ է մանաւանդ՝ զգայուն և քիչ շատ ընկերաբանական գաղափարներ ունեցող մարդոց համար:

« Prinzessin Irene »-ի ներքինը ձեզի աւելի որոշ գաղափար մը կու տայ գաղթականներու տասը-տասներկու օրուայ մէջ անցուցած կեանքին վրայ:

« Ինչն տասը ոտք բարձրութեամբ բաժանումի մը մէջ (compartiment), կը նկարագրէ « Ներածեալ Ամերիկացիներ »-ու հեղինակը, որուն տարածութիւնը վեց սոսկորական մեծութեամբ սենեակներէ աւելի խոշոր չէ, 195 մարդու համար անկողին կար, ուր 214 կին ու մանուկ զբաւած էին: Մինակ օդ առնելիք տեղը վերէն վար տանող պզտիկ ճամբան, նաւուն ձախակողմի քանի մը պզտիկ պատուհանները, ու այդ նպատակին համար պատրաստուած նեղ խողովակներ էին, և ո՛չ թէ կամուրջէն (deck):

« Անկողինները՝ ճով ճովի՝ տանով ըսանով միահամուռ, իրարու վրայ շարուած էին երկու գծի վրայ: Ասոնք՝ երկաթավանդակ, քառակաձեւ երկաթի տախտակներով շինուած, կը պարուկանին յարդակուռ, խոտակուռ, կամ մէջը ոչինչ բաներով լեցուած խժժապատ պարկեր, որոնք իրեն տապաստակ կը ծառայեն: Բարձր չկային, միայն սուսկապատ փրկոյթներ խօթուած էին այդ պատասառ ըսուած բաներուն մէկ ծայրը՝ բարձի բարձրութիւն տալու համար: Որովհետեւ իւրաքանչիւր

գաղթական շոգենաւ մտնելու համար ներքանցքէ մը պիտի անցնէր, ամէն մէկ անցնող գաղթական կնոջ կամ մարդու՝ մէկ մէկ ծածկոյթ տուած էին մթերասենեակի դռնէն ներս մտնելու ատենը:

Ու ճաշի ժամանակն է. —

« Խոհարարներն ու մառնապետները, կը պատմէ յարգելի հեղինակը, սկսան քաշել բերել կերակուրներու խոշոր tank-երը և հացի կողովները: Խոհանոցին պատին առջեւէն մինչև դէպ ի մթերանոց բացուող կափարիչին միջեւ եղած նեղ անցքին մէջտեղը իրարու թով շարեցին աւանները քսան և հինգ կալոն (մէկ կալոնը = 4.54 լիտրի) պարունակութիւն ունին գրեթէ: Առաջին ամանէն Նարուիական մաքարոնի բաժնուեցաւ, երկրորդէն գարուկի չափ խոշոր եզան միս, միւսէն կարմիր գինի, և յետոյ եկան հացի կողովները և խաշուած գետնախնձորի tank-ը »:

« Տրուած վերմակ — ծածկոյթներուն մէջ իւրաքանչիւր մարդ գտաւ պատասառաղ մը, դգալ մը, 0,5679 լիտր պարունակութեամբ թիթեղէ թաս մը, և վեց ինչ լայն ու երկու ինչ խորութեամբ փայլուն պնակ մը, որուն մէջէն պէտք էր ուտել »: Ինքնին հասկանալի է անշուշտ որ գաղթականն է որ ինքնիրեն կը սպասարկէ և կը լուայ իր ամանները:

Գուր կընաց երեւակայել նոյն աղտեղութիւնները որ կը բարդարդեն շոգենաւի այն մութ անկիւնները, ուր լոյսը, օդը գրեթէ իսպառ բացակայ են: Հիւանդութիւններն անպակաս են, թէև « Խառաւական կառավարութիւնը քսան անգամ աւելի աղէկ նայի գաղթականներուն՝ քան Միացեալ Նահանգները »: « Այն նիւթական ու առողջապահիկ վիճակը՝ որով հոս կը հասնին անոնք » կը յարէ յարգելի հեղինակը, « Ամերիկայի կը վերաբերի և ո՛չ թէ Խառաւոյ, որովհետեւ անոնք մեր մասը կը կազմեն »:

Mr. B. Brandenburg այնքան իսկական, ճշգրիտ գոյներով շոգենաւի ներքին կեանքը դուրս կը գնէ, որ ո՛ր և է ամփո-

փուս շատ դժուար թէ կրնայ իսկական արժանիքը վեր հանել շարունակական « The Voyage » վերնագրով երկու գլուխներուն, որոնք Նարովի ճամբով դէպ ի Նիւ-Խորք իրենց ուղեւորութեան պատմութիւնն են : Բայց, կը կանխէ նա, « գէշ կողմերը չէ որ պատմեցի : Չէր կարելի տպագրել անոնք : Ասոր միակ դարմանը՝ մի և նոյն շոգենաւի մի և նոյն տարածութեան մը վրայ՝ աւելի քիչ մարդ առնելու է և կանոնաւոր կերակուր տալու է սեղանին վրայ : « 1000 կամ 1500 մարդու ինչպէս կարելի է սեղան տալ », պիտի առարկեն մառնապետները : Եթէ Գար և Աստրալիա գնացող Անգլիական շոգենաւերը կրնան գոց սննեակներ և կեւրակուր տալ՝ բաղդատարար նուազ գնով՝ երրորդ կարգի համար, քան անդրատլանտեան շոգենաւերը, մեծ գաղթականատարներն ալ կրնան ընել, և պէտք է ստիպել որ զեղչին մաս մը իրենց շահերէն, որոնք ահագին են, որպէս զի գոնէ առողջապահական վիճակը բարւոյցուի » : Within the Portals գլուխը Ամերիկեան կոշտ ու կոպիտ վարմունքն է՝ գաղթականին հանդէպ, որուն լախտին տակ կ'իյնայ մեր ծպտեալ գաղթականը : Բարբառողբարար Mr. Brandenburg վարկենարար ցոյց կու տայ այդ գաղթականութեան գրասե-

նեակի մարդակերպներուն, որ ինքը dago — այս անունը կու տան Ամերիկացիները առհասարակ բոլոր գաղթականներուն — մը չէ, և ամէն անոնք որ իրեն պէս հազուած այս երկրին մասին վրայ կը նետեն ինքզինքնին աղքատութեան պատճառաւ, ապահովութիւն ձեռք ձգելու կամ կոտորածէ ազատելու համար, անվերապահօրէն և անխորի մարդավայել ընդունելութիւն մը պէտք է գտնեն :

« Ներածեալ Ամերիկացիներ »ը հեղինակի առած վաթսուն և վեց լուսանկարներով պատկերագարողութեան է, որ գիրքը կրկնակի հետաքրքրական կ'ընէ : Պր. Brandenburg այնչափ լաւ յաջողած է ընկերաբանական ուսումնասիրութեանց ամենալուրջ ճիւղին մէջ՝ որչափ զայն գրելու narratif ձեւին մէջ : Այնքն՝ արկնոջ հետ միասին՝ հասարակութեան ջերմ շնորհակալութեան արժանի են՝ քաշած տառապանքներուն ու կատարած գործերուն համար : Կը յուսանք թէ Imported Americans-ը կը փութացնէ այն բարեփոխումները, գաղթային օրէնքներու մեղմացումը, ընկերաբանական յեղաշրջումը, որոնց համար գրած է իր երկը Mr. Broughton Brandenburg.

Վ. Վ. ՇԱՄԻՆԱՆ

Յ Ա Ն Վ Ն Ե Բ Ե Ռ Յ

ԽՄԲԱԳՐԱԿԱՆ

ՏԻՐՈՑԵԱՆ Հ. Ա. — Մընք թէ Ես . . . 193

ՀԱՅԳԱԿԱՆ ԺԵՄԱՐԱՆ (Քոլորադոյ).

ՍԱՀԱԿԵԱՆ Հ. Կ. Տ. — Վարի Բ. Բուկարասպան . 200

ՆԱՀԱՊԵՏԵԱՆ Հ. Գ. — Նոր ուղղաթուփներն . 204

ՊՈՏՈՒՆԵԱՆ Հ. Մ. — Խոյր կաթնուղիկու . 210

ԳՐԱԿԱՆՔ

ՍՓԻՆՔՍ . — Երկոյ գլխի ճակատամարտի (Լը- . 199

ԳՈՆՏԱՔՆԱՆ Հ. Ա. — Սրով ու Հրով. Թարգմա .

Նութիւն պատմական վիպասանութեան Հին .

ԲԻՈՍ ՍԻՆԵՔԻՆՎԵՐ . . . 213

ԱՆԳՐԻԿԵԱՆ Հ. Ն. — Դանիէլ Վարուանի Բա-

նաստեղծութիւնը . . . 221

ՂԱԿԻԿԵԱՆ Հ. Ա. — ԱՌԱՐԱՏԻ Ա. ԱՆՃԷԼՈյ Մայ . 226

ԿԻՐԱԿԱՆ

ՏՈՒՔ. Վ. ԹՈՒՂԱՌԱՆ . — Դպրոցական առողջա-

պահպան . Դաս Ե. Դպրոցական երաժշ-

տութիւն . . . 228

ԳՐԱՌՍԱԿԱՆ

Վ. Վ. ՇԱՄԻՆԱՆ . — Ներածեալ Ամերիկացիներ,

նոր հասարակութիւն Պր. Broughton Bran-

denburg . . . 235